

Angelina Arbutorović

ZLATASTA JESEN KRAJ DUNAVA

Ponekad još, kad zaduva vetr, poneće mi kosu i uporno je lepi za lice tako da ne mogu da je sklonim, kao da prkosim, kad mi se kroz kosu kao zlatasto tanko šiblje probija sunce a još se zeleni trava okolo iako su odavno jutra sveža, čak mrazna, ponekad još, to me seti na gimnazijske dane i beskraj moje zaljubljenosti u tebe. Na ono doba kada se život činio isto tako beskrajan i prostran za sve moguće želje i njihovo ispunjenje, za sve moguće želje, od kojih si tada najveća meni bio ti.

U stvari, sve je počelo mnogo ranije. Nije to sada neko nasilno čeprkanje, potreba da tražim konce koji će me spojiti sa samom sobom. Ja se samo sećam. Možda se i ti sećaš, mada ne verujem, da je moja učionica u sedmom razredu bila okrenuta ka dvorištu. Tada sam te prvi put videla. Kada ste trenirali. Već tada ste od škole dobili bele dresove, nove, bele lopte, dobro ste svi izgledali, visoki, razvijeni a već se znalo da redate pobeđe gde god se takmičite. Naša ženska odbojkaška ekipa nije bila toliko uspešna.

Malo-pomalo, kako sam saznavala poneke pojedinosti o tebi, o tome kako voliš da čitaš, znaš matematiku, kako su se slagale kockice mozaika zvanog u mojoj glavi "ideal renesansnog čoveka", tako sam sve češće volela da mislim o tebi. Da li je to bila zaljubljenost? Ne znam. Znamo svi da se u tim godinama i voli sve oko sebe, i ništa ponekad ne voli, da se žuri da se ispunе sve obaveze, da misli ne miruju predugo, da hitaju, hrle ka jednom cilju kao i telo – ka zrelosti. Ipak, sećam se jesenjih ranih popodneva, dosadnih časova tehničkog ili geografije koje si mi i ne znajući ti ukrašavao, igrom, ti i drugari iz školskog tima, ponekad i tako snažno najavljujući se udarcem lopte u drvo ispred prozora moje učionice da je dugo posle krošnja samo sipala uvelo i požutelo lišće uokolo. Pamtim još, u proleće, vaše pripreme za pokrajinsko takmičenje, pobedu, svoju uzaludnu neostvarenu želju da se i naša ženska ekipa kvalifikuje, svoju strepnju od toga, strepnju da te više neću viđati iduće godine, kad odesu u gimnaziju. Kada mi je srce grejala misao o tebi.

Slučaj je hteo, a danas znam da ništa nije slučajno, da te opet tako posmatram u gimnaziji, iz učionice. Gledala sam mnogo puta vaše odbojkaške treninge, divila se igri, pokretljivosti i snazi tela, a tada još nisam bila svesna: mladosti i lepote mladosti. Ti si, ipak, bio poseban. Ne toliko bolji od ostalih, ali pun strasti, igrao si kao da je svaka lopta borba za život. A to je bilo tako privlačno. Svi koji su se u bilo kom životnom dobu bavili sportom ili tek bili navijači, znaju koliko u sportu ima strasti. I koliko to privlači. Ostale ljude. I devojke, naravno, znaš i ti. Raspon njihovih osećanja i umni dometi nisu važni, mislila sam tad s gorčinom. Priželjkinjihovih osećanja i umni dometi nisu važni, mislila sam tad s gorčinom. Priželjkinjihovih osećanja i umni dometi nisu važni, mislila sam tad s gorčinom. Priželjkinjihovih osećanja i umni dometi nisu važni, mislila sam tad s gorčinom. Priželjkinjihovih osećanja i umni dometi nisu važni, mislila sam tad s gorčinom.

Stidljivost i jeste osobina i nije. Jeste zato što može da bude način ponašanja, pa tako i način života, a nije osobina zato što je ona mera stvari, način i metod naše popustljivosti da nam nešto uđe u život, naše spremnosti da nešto prihvativimo i na

taj način "pobrkamo" uobičajeni sklop navika, razmišljanja. I nije tačno da je uvek ista, urođena, nepromenljiva. Tako tvrde oni koji su tokom života negovali svoju stidljivost, ili bolje reći – sebe takve kakvi jesu. A može se negovati i želja, koja uvek kad se ostvari – za stepenik odgurne stidljivost. Potpisne je, smanji, pobedi.

Tako sigurno nisam onda razmišljala. Dešavalo se sve tada između strepnje od bliskog susreta, upoznavanja, lupanja srca, lakog rumenila, opsednutosti tvojim očima i osmehom. Kasnije ću tek potvrditi, mnogo godina kasnije, astrološkom teorijom, da se sreća i uspeh, pobeda, odnosno srećna zračenja u času rođenja mogu prepoznati na licu, naročito u očima i po osmehu. Moj pobedničje. Srećne aspekte, trigone, najbolje planete Jupitera s dobrom Venerom ili pak sa Suncem poznati je lako već na licu, kažu stari astrolozi: vedar osmeh, sjajne, blistave oči, miran poverljiv ton, aristokratsko držanje. Opisujem li to tebe ili maštam?

Dočekala sam taj četvrti razred gimnazije. Početak. Početak naše veze, stresanje straha, stidljivosti, kao snega s kaputa, tvoje potpomognuto odlaskom na studije a moje odanošću. Rešenošću da svako osećanje i nežna misao imaju tebe kao ogretač. Dočekala sam tu zlatastu jesen kraj Dunava, s tobom. Zlatno presijavanje sunca po vrbama uz Dunav, po topolama, praznim Ijljaškama i klackalicama, po vodi, našoj velikoj i voljenoj reci po čijim se obalama vekovima spušta u jesen lišće: nemarno, lagano, razigrano, žistro, žuto i rumeno, smede, oker, tamnomrko, zelenkasto, zlatasto, crvenkasto, okorelo, sparušeno – ali te jeseni svedoci smo bili mi. Ti i ja, ušuškani u svoje misli, opažanja kako sve prolazi. Dunav, jesen, kako se zelenilo gubi i ustupa pred mrkim granama zime, kako se isteže i nestaje kao zvuci pesme, curi kao pesak ili sam život. Ušuškani u veri da smo nešto drugo – naša strasna zaljubljenost, opijenost jedno drugim zaustavila je sve, vreme, život – i najviše od svega smo zajedno čitali.

Sretno uhvaćen trenutak mladosti? Dopisujem li sada i domišljam? Ili je sve bilo još nabijenije? Čutanje zbog nemoći da se artikuliše tolika strast, divljenje, želja? Zadovoljstvo pred leptotom? Pred tako dodirljivom leptotom?

Ili ja to pokušavam da odgonetnem zašto nije bilo bar izgovorenih reči da kao svedoci spasu kasnije sve to što je naša mala zajednica, ti i ja, stvorila, odnosno tek trebalo da da. Nisu pomogla ni pisma, pale reči na papiru, godinu dana smisljani i ispisivani redovi puni nežnosti, blagosti, nade da ćemo uskoro u tom velikom gradu više biti zajedno.

Eksploziju mog nerazumevanja zašto je ta devojka bila kod tebe baš kad sam ja stigla nenajavljeni, znaš, radi kupovine maturalne haljine, da li je dolazila često, ona ili neka druga, eksploziju reči i osećanja više niko nije mogao zaustaviti ni sa-brati, skupiti reči razbacane kao parčadi stena, kamenja, među kojima je bilo i poludragog i dragulja-uspomena.

*

Eto sada smo tu gde smo. Pišem ti ne zato što se kajem. Uvek bih isto postupila, opet bih žrtvovala sve kao kaznu zbog nedovoljene lepote iznenadnog a željneg susreta, zbog autentične lepote iznenadnog ispunjenja želje, pogotovo što sam i tad osećala a sada znam da je nama od najranijeg detinjstva, i tebi i meni, pre-

dodredena autentičnost, izvornost. Ne kajem se, ali otkad sam sazna da si i ti kao i ja u nekom čorsokaku, da živiš i ti sam, sve češće mislim da to nije slučajno. Da se ne treba gorditi, jer pored ponosnih život prolazi, već da ipak zbog tvog očaja, makar evo i toliko godina kasnije – treba prvi korak da načinim ja. Kada ovo pročitaš, nemoj me zvati telefonom. Mislim da je red da nadoknadimo ono što nam je život ponudio pa uskratio – lepotu iznenadnog a željenog susreta, bilo gde.

Vladislava Gordić

KAKO POSEDOVATI PRIČU

"Pričanje nas je držalo oko vatre, skoro bez dah..."

Okretaj zavrtnja Henrika Džejmsa počinje jezom, strahom i neizvesnošću – počinje pričom o duhovima. Slušaju je dame i gospoda okupljeni oko vatre na seoskom imanju, u sličnim okolnostima u kojima će se odigrati centralna povest koju tek treba da čuju, fatalna povest o tajnom savezu dece i duhova i krstaškom ratu jedne guvernantke protiv sila zla. Glavni junak te uvodne priče je dete koje je videlo duha; ono je probudilo majku u strahu, a ona ga nije mogla umiriti jer je ugledala isto što i ono. U ovom škrtu skiciranom uvodnom "slučaju" postoji sve čega u guvernantinoj povesti nema – *dete je videlo duha*, to je reklo majci i od nje zatražilo zaštitu. Džejmsovi mali junaci Majls i Flora neće posvetiti svoju guvernantku fantastične prikaze – niti će joj išta priznati, niti išta pokazati – i neće od nje zatražiti pomoći. Ona će priznanje iznudivati, a pomoći nametati; duhove će, pak, jedino ona videti. Čim ih ugleda, suočiće se dva zadatka koji nadilaze ljudske moći: da svoje iskustvo *potvrdi* i da duhove *porekne*.

Otud je priča koju čemo tek čuti, guvernantina nema (samim tim i tajna) povest koju posreduje Daglas, *beyond everything*. Dalje od svega, izvan svega, mimo svega. Nešto što se ne može pojmiti (kao što *beyond belief* znači "neverovatan") – ako *everything*, "sve", razumemo kao "svet", dakle, sve ono što znamo i oapažamo, onda nas Daglas upozorava da je priča koja sledi nepojmljiva, nedokučiva, da se ne može spoznati. Otud je tu priču teško ispričati, jer se sve što znamo i poimamo opire tome, jer nemamo jezik kojim bismo je ispričali. *Beyond*

everything podrazumeva i neuspeh jezika da priču kaže – ako je izvan "svega", ona je i izvan jezika, odnosno u prostoru tajne.

Neimenovan priovedač će morati da navaluje, da Daglasa prisili na priovedanje isto onako kako guvernantka prisiljava malog Majlsa da prizna da je opšto sa duhovima, a njoj je potrebna potvrda njihovog postojanja kako bi mogla da ih porekne. I priovedač i guvernantka će pred nespoznatljivim morati da koriste silu – sve ono što se opire našem poimanju i govoru moramo potčiniti.

Priovedač želi da poseduje povest o duhovima, baš kao što guvernantka svoje štićenike Majlsa i Floru najjače steže u naruču onda kad oseća da su joj njihove misli neuvhvatljive – on želi priču baš zato što zna da je nepojmljiva, da se opire posedovanju. I sam put do rukopisa je prilično dug: Daglas mora *poštom* poslati ključ od tajne ladice "svom čoveku" u London. Potom rukopis stiže poštom. Davno pre toga, rukopis je Daglasu guvernantke njegove sestre *bila poslala poštom* kad je osetila da joj se bliži smrt.

Oko guvernantine neme i tajne povesti stežu se obruči uvoda koji je i najavljuju i sprečavaju, koji je i požuruju i odlazu. Svi su spremni da Daglasu poveruju na reč kad kaže da je priča užasna, da prevazilazi sve što su ikad čuli, da je neuporediva, a jedini priovedač traži razlog tog neopisivog efekta: Daglas pojačava efekat, od straha, preko groze do čudnovate *ružnoće, užasa i bola*. Kad je već priča takva, ispričaj nam je, sugeriše priovedač, na šta Daglas neočekivano odgovara: "Ne mogu da počnem". I priča se doista ne može ni započeti, jer ona se ne može *odati* – ona se mora *otkriti*. Ona se ne sme ispričati, ona se mora pročitati, jer je tekst dokaz da se ona odigrala. Priča nije deo tradicije koji se prenosi usmeno, kako se mahom i prenose priče o duhovima – ona je tajna koja se čuva zapisana. Ona ne pripada svima, nego samo nekolicini odabranih. Ona se mora izvaditi iz skrovite ladice, pronaći, otključati, pustiti na slobodu iz tame u kojoj je bila godinama.

Unapred smo upozorenici da priča neće ispuniti očekivanje i da neće biti ključ najavljenje tajne. Priča će samo ispričati tajnu, neće je i otkriti. Ona će biti znak koji ukazuje na tajnu, a ne znak koji tajnu obuhvata i poseduje. Priča, čak, nema ni naslov, nema svoje tajno ime. Zato nas po okončanju pričanja priovedač neće vratiti samom početku romana i ustvrditi da je priča slušaoce okupila oko vatre i oduzela im dah...

Povratak na početak neće nauditi tajni koju priča pokazuje.

Okretaj zavrtnja je povest o duhovima i o ljubavi. Čak bi se moglo reći da u njoj duhovi nadomeščaju ljubav. Time što nisu "stvarni", duhovi pokazuju da to nije ni ljubav. Oni se uvek pojavljuju gde nema predmeta ljubavi, i onome kome je ljubav uskraćena. **Okretaj zavrtnja** je enigma bezmalo koliko i Šekspirov *Hamlet*: navodi nas na paradoksalna i absurdna pitanja kao što je ono "da li su duhovi pravi?", koje sasvim ozbiljno postavlja kritičar Aleksandar Džouns. Može li duh biti stvaran, realan, postojeći ili je to pitanje bespredmetno? Cvetan Todorov veli da je definicija fantastičnog žanra u neodlučnosti, kolebljivosti između neuverljivog racionalnog objašnjenja i uverljivog iracionalnog. "Fantastično, to je neodlučnost što je oseća biće koje zna samo za zakone prirode kad se nađe pred na izgled natprirodnim dogadjajem"; Vladimir Solovijov, kog Todorov citira, kaže da "u pravom fan-